

ARI ÞORGILSSON: ÍSLENDINGABÓK

Az izlandiak könyve

FORDÍTOTTA: VERESS DÁVID

PROLÓGUS

Az izlandiak könyvét először Þorlákr és Ketill püspökeink számára készítettem, és megmutattam mind őnekik, mind Sæmundr papnak, hogy tetszésük szerint megtartsák vagy kiegészítsék.¹ Majd ugyanabban a tárgyban megírtam ezt [a könyvet], elhagyva a királyok leszármazását és élettörténetét, és hozzátettem mindazt, amiről utóbb megbizonyosodtam, s amiket ebben a könyvben teljesebben adok közre, mint az előzőben. Viszont ha valami helytelenül került volna e feljegyzések közé, úgy ki-ki ahhoz tartsa magát, ami pontosabbnak bizonyul.

Fehérlábú Hálfdan, az upplandiak királya,² Fadöntő Óláfr svéd király fia³ volt Fingó Eysteinn apja,⁴ aki Bókezű – de Étellel-fukar – Hálfdan apja volt,⁵ aki a Va-

¹ Þorlákr Rúnólfsson (1086–1133) 1118-tól volt Skálholt püspöke, Ketill Þorsteinsson (1075–1145) 1122-től Hólaré. Mindkettejük leszármazási listája megtalálható a függelékben. Þorlákr és Ketill püspökök alkották meg – Sæmundr Sigfússon és Özurrlundi érsek támogatásával – az izlandi törvények kereszténységgel kapcsolatos rendelkezéseit 1125-ben. A Tanult Sæmundr (1056–1133) az egyik legelőkelőbb dél-izlandi család sarja volt, akinek a hagyomány hosszú időn át tévesen tulajdonította a *Verses Edda* szerzőségét. Számos saga kétségbevonhatatlan tekintélyként tünteti fel, művei közül azonban sajnos egy sem maradt fenn. Mindazonáltal a norvég királyokról szóló, latin nyelvű krónikája meghatározó forrása lehetett a későbbi izlandi történetírásnak.

² Ez a – sok esetben későbbi kiegészítésnek gondolt – genealógia az izlandi honfoglalás megindulásában központi szerepet betöltő Széphajú Haraldr (850–933 k.) előtörténetét hivatott felvázolni. Az egyes királyokról bővebben Snorri Sturluson *Heimskringlájában*, az *Ynglinga sagában* olvashatunk. Fehérlábú Hálfdan legendás norvég kiskirály volt; Uppland nagyjából a mai norvég Oppland megyét jelenti.

³ Ari – a *Historia Norwegie* szerzőjéhez hasonlóan – úgy véli, Óláfr a svédek királya maradt, Snorri azonban arról tudósít, hogy a Norvégiával határos Värmlandba úzték Közép-Svédországból, ahol a letelepedés érdekében erdőirtásba kezdett. Innen ered ragadványneve, és a fia is ezért válhatott norvég királlyá. PHELPSTEAD, Carl (szerk.): *A History of Norway and the Passion and Miracles of the Blessed Óláfr (HN)*, Ford. Devra Kunin, London, Viking Society for Northern Research, 2001, 13.

⁴ A norvég Romerike és Vestfold királya, ragadványnevének eredete ismeretlen.

⁵ Snorri szerint Hálfdan olyan bőkezűen bánt az arannyal, mint más királyok az ezüsttel, embereit azonban éhezettette.

dászkirály Goðrøðré,⁶ aki Fekete Hálfdané,⁷ aki Széphajú Haraldré, aki elsőként lett e nemzetségből egyedüli királlyá Norvégia egésze felett.⁸

IN HOC CODICE CONTINENTUR CAPITULA⁹

1. Izland betelepüléséről
2. A honfoglalókról és a törvényadásról
3. Az Alþingi megalapításáról
4. Az évek számításáról
5. A negyedekre osztásról
6. Grönland betelepüléséről
7. Arról, hogy miként jött a kereszténység Izlandra
8. A külhoni püspökökről
9. Ísleifr püspökről
10. Gizurr püspökről

INCIPIT LIBELLUS ISLANDORUM¹⁰

1. FEJEZET

ÍZLAND BETELEPÜLÉSÉRŐL

Izland először Norvégia felől települt be Széphajú Harald uralkodásának napjaiban, aki Fekete Hálfdan fia volt, abban az időben, ami többek becslése és számítása szerint – így Ísleifr püspök fia, Teitr, a nevelőatyám és a legbölcsebb ember szerint, akit ismerek; és az atyai nagybátyám, Þorkell Gellisson szerint, aki messzire visszaemlékezett; és Þuríðr, Snorri goði leánya szerint, aki sok dologban igen bölcs és

⁶ Az *Ynglingatal* című szkaldikus költemény Goðrøðrt vestfoldi királynak és *inn gofuglátin*ak, vagyis bőkezűnek mondja.

⁷ Vestfold királya a 9. században.

⁸ A Széphajú név egy – magát kérető hercegnőnek adott – eskü beteljesítése után ragadt Haraldrra, aki mindaddig nem volt hajlandó levágtatni vagy megfésülni a haját, míg meg nem hódította Norvégia egészét. A Hálfdan, Haraldr és Uppland közötti kapcsolat feltehetőleg egy későbbi izlandi lelemény, amely a norvég királyi családot a legendás svéd Yngling-dinasztiával kívánta összekapcsolni.

⁹ A következő fejezetek találhatóak ebben a könyvben. *(lat.)*

¹⁰ Itt kezdődik az Izlandiak Könyvecskéje. *(lat.)*

megbízhatóan tájékozott volt [óljúgfröð] –,¹¹ amikor Ívarr, Szörösnadrágú Ragnarr¹² fia, megölette Szent Eadmundot, az angolok királyát.¹³ Ez pedig 870 évvel Krisztus születése után történt, amint Eadmund sagája írja.¹⁴

Volt egy Ingólfr nevű norvég [nórrænn] ember, akiről bizonyosan elmondható, hogy akkor jött először Izlandra, amikor Széphajú Haraldr tizenhat esztendő volt, másodjára pedig néhány évvel később. Reykjarvík (Füstölgő öböl) déli részén telepedett le.¹⁵ A Minþakseyrrtól (Minþak-földnyelv) keletre fekvő területet,¹⁶ ahol először szállt partra, Ingólfshöfðinek (Ingólfs-fok) nevezik, annak az Ölfossától (Ölfus-folyó) nyugatra eső vidéknek pedig, amit később birtokba vett, Ingólfsfell (Ingólfs-hegy) a neve.

Akkoriban Izlandot erdőségek borították a hegyektől egészen a tengerpartig.¹⁷ Keresztények éltek itt abban az időben, akiket a nordmannok [Nórðmenn] papaknak neveztek,¹⁸ s akik később elmentek innét, mert nem akartak együtt maradni a pogányokkal. Ír könyveket, csengettyűket és botokat hagytak maguk után; ezekből tudni lehet, hogy írek voltak.

¹¹ Teitr Ísleifsson Hallr Þórarinnson nevelte a haukadalri tanyáján, amelyet később meg is örökölt tőle. Az itt működő iskola diákjai közt találjuk Ari mellett Porlákr és Björn Gilsson püspököket. Az 1025/26-ban született, 88 évet megélt Þuríðrról az *Eyrbyggja sagában* olvashatunk többet.

¹² Szörösnadrágú Ragnarr valószínűleg azzal a Reginherivel azonos, aki a 9. század közepén számos vikingportyát vezetett ír és francia vidékekre (845-ben Párizst is kifosztotta), s akire a későbbi hagyomány félig mitikus hősként és skandináv királyok őseként emlékezett. Az egyik fia, Csonttalan Ívarr vezette a négy angolszász királyságot lerohanó viking sereget 865-ben.

¹³ Különösnek hat, hogy egy angol szent mártíromságától számítja Ari Izland betelepültét. Egyes magyarázatok szerint ennek hátterében az állhat, hogy a három említett kútfő (Teitr, Þorkell, Þuríðr) mindegyike a maga ősenek tartotta Eadmundot; mások szerint a király hivatalos szentté avatása indokolhatja ezt, amelyre az *Íslendingabók* születése környékén, egy 1122-ben tartott oxfordi zsinaton került sor; megint mások szerint inkább Ragnarron van a hangsúly a mondatban, akit Ari is a felmenői közé sorolt.

¹⁴ Ez alatt valószínűleg Abbo Floriacensis *Passio sancti Edmundi* (985–987 k.) című műve értendő, bár többek közt Hermannus archidiaconus *De miraculis Sancti Eadmundi*ja sem zárható ki, mivel az előbbi munka nem adja meg a szent halálának időpontját.

¹⁵ Ma Reykjavík, a 19. század közepétől Izland fővárosa.

¹⁶ Ez a helynév az ír *menadach*, „zabkása” szóból ered. A *Landnámabók* szerint az ír rabszolgák szomjukat ivóvíz hiányában liszt és vaj keverékével oltották, majd amikor az étel megpenésedett, tengerbe vetették, s a helyet, ahol később partra vetült, ez után nevezték el. Jakob BENEDIKTSSON (szerk.): *Íslendingabók. Landnámabók*, Íslenzk fornrit (ÍF) I1, Reykjavík, HÍð Íslenzka Fornritafélag, 1968, 42–43.

¹⁷ Az Izlandon végzett talajvizsgálatok megerősítik Ari kijelentését: a sziget peremvidékét legnagyobb részét molyhos nyír (*Betula pubescens*) és tealevelű fűz (*Salix phylicifolia*) borította a honfoglalás korában, az erdőségek mértéke azonban az éghajlatváltozás, vulkáni működés és a fokozódó emberi jelenlét következtében 900 után egyre csökkent.

¹⁸ Az eredetiben szereplő *papar* (sing. *papi*) kifejezés valószínűleg az óír *papa* „pap, szerzetes, remete” alakból ered. Továbbiakért lásd a bevezető tanulmányt.

Sokan költöztek ezután ide Norvégiából, míg Harald király meg nem tiltotta, mivel úgy találta, hogy a végén még elnéptelenedik az országa. Később arra az egyezségre jutottak, hogy mindazok, akik ide utaztak, és nem kaptak felmentést, öt *eyrir* ezüstöt fizessenek a királynak.¹⁹ Úgy tartják, hogy Haraldr hetven évig volt király, és nyolcvan évet ért meg. Innen ered az adó, amit ma földilletéknek [*landaurar*] neveznek, s aminek címén néha többet, néha kevesebbet fizettek mindaddig, míg Kövér Óláfr el nem rendelte,²⁰ hogy a Norvégia és Izland közti hajózásért mindenki fél márkával tartozik a királynak – nem számítva a nőket és azokat, akiket ő maga mentesített alóla.²¹ Így mondta el ezt nekünk Þorkell Gellison.

2. FEJEZET

A HONFOGLALÓKRÓL ÉS A TÖRVÉNYADÁSRÓL

Hrollaugr, a Mæriða való Rognvaldr jarl fia,²² Síðától (Partvidék) keletre települt le; tőle származnak a síðabeliek.

A norvég Ketilbjörn Ketillsson felső Mosfell (Tözeghegy) déli részén települt le; tőle származnak a mosfelliak.

Auðr, aki egy norvég hersir,²³ Laposorrú Ketill lánya volt, nyugaton települt le a Breiðafjörðrben (Széles-fjord); tőle származnak a breiðafjörðri emberek.

A norvég Vézna Helgi, aki Keleti Eyvindr fia volt, északon települt le az Eyjafjörðrben (Szigetes-fjord); tőle származnak az eyjafjörðriek.²⁴

¹⁹ Az *eyrir* (plur. *aurar*) egy korabeli súly, majd pénztérték volt. Leginkább ezüstben mérték: egy *eyrir* 27, illetve 32,5 grammot jelentett. Nyolc *eyrir* ezüst tett ki egy márkát (*mark*), amely megfelelt egy *eyrir* aranynek vagy négy fejőstehennek. E szóból ered a későbbi skandináv váltópénz, az öre neve.

²⁰ Óláfr Haraldsson (995–1030) norvég király volt az első szentté avatott skandináv uralkodó.

²¹ Később a Norvégiába utazó izlandiak voltak kötelesek földilletéket fizetni, amelyet végül 1262–1264-ben töröltek el.

²² A kettős jelentéssel bíró *jarl* szó az angolban is használatos *earl* (gróf) egy korábbi alakja. Eredetileg az előkelő, harcos férfiakat, illetve a nemesség egészét értették rajta, amellyel szemben a köznép (*karlar*, *búendir*) állt. Később – és ehelyütt – egy nagyhatalmú vezér vagy valamely uralkodó helytartójának a címe.

²³ Szó szerint: uraság. Egy norvég kistérség vezetője, aki az izlandi goðikhoz hasonlóan papi-politikai funkciókat látott el. Snorri szerint egy jarl alá legalább négy hersir tartozott Széphajzi Haraldr idejében.

²⁴ Ari a fenti honfoglalók norvég származását hangsúlyozza, míg kelta kötődéseikről feltűnően hallgat: Hrollaugr családjából kerültek ki Shetland és az Orkney-szigetek jarljai; Auðr Dublinban és Caihnnessben élt, mielőtt a Hebridákon, Orkneyn és a Feröer-szigeteken át Izlandra költözött volna; az Írországban és a Hebridákon felnövekedett Vézna Helgi pedig egy ír király unokája volt.

Teitr mondta el nekünk, hogy elsőként egy Úlfjlótr nevű keleti²⁵ hozott törvényeket ide Norvégiából, mikor Izland egészen benépesült, ezért Úlfjlótr-törvényeknek nevezték el azokat; Úlfjlótr Gunnar apja volt, akitől a Djúpadalriak (Mélyvölgy) származnak az Eyjafjörðrben.²⁶ A törvények legnagyobbrészt úgy szóltak, mint a korabeli Gulapíng-törvények, a többit pedig Hqrða-Kári-fia, Bölcs Þorleifr tanácsára kibővítették, megkurtították, vagy másképp fektették le.²⁷ Úlfjlótr a keleti Lónban (Sekély-öböl) élt.

Azt beszéljük, hogy Úlfjlótr tanácsára egész Izlandot bejárta a nevelt testvére, Kecskeszakállú Grímr, még az Alþingi összehívása előtt.²⁸ Ennek fejében egy *penninget* kapott mindenkitől az országban, ő meg a pénzt később a *hofok*nak adta.²⁹

3. FEJEZET

AZ ALÞINGI MEGALAPÍTÁSÁRÓL

Az Alþingit Úlfjlótr és mindenki más döntése alapján hívták össze a mai helyén;³⁰ de előtte is volt egy gyűlés Kjalarnesben (Hajótöke-fok), amit Þorsteinn, a honfoglaló Ingólfr fia és a törvénymondó Hold Þorkell apja tartott együtt néhány ott megjelent törzsfővel. Itt egy embert, akinek Bláskógarban (Kékerdő) volt földje, számúztak egy szolga vagy szabados meggyilkolásáért. Göndörszakállú Þórirnak

²⁵ A „keleti” (*austmaðr*) kifejezést a „norvég” szinonimájaként is lehetne használni, jóllehet egyes feltevések szerint a kelet-norvégokat, sőt a svédeket érthették alatta.

²⁶ Többen tipológiai párhuzamot vélnek felfedezni Úlfjlótr és más törvényadók, kiváltképp Mózes között. Sigurður LÍNDAL: „Sendiför Úlfjlóts: Ásamt nokkrum athugasemdum um landnám Ingólfs Arnarsonar”. *Skírnir* CXLIII, 1969, 14–24.; HERMANN, Pernille: „Íslendingabók and History”. In Uó – Jens Peter Schjødt – Rasmus Tranum Kristensen (szerk.): *Reflections on Old Norse Myths*. Turnhout, Brepolis, 2007, 28. A *Hauksbók* szerint Úlfjlótr 60 éves volt, mikor Norvégiába utazott az ottani törvények tanulmányozása végett; visszatértének dátumát pedig 926–928 közé teszik az évkönyvek. *ÍF* I, 313.

²⁷ Számos honfoglaló a nyugat-norvégiai Gulapíng gyűléshely környékéről származott. Ekkoriban még nem voltak írott törvények Norvégiában, így Úlfjlótr valószínűleg jogszokásokat gyűjtöhetett. Az Úlfjlótr-törvények nyitó záradékait idézi a *Hauksbók*, a *Þorsteins þáttir uxafóts*, a *Skarðsárbók*, a *Þórðarbók* függeléke és a *Þórðar saga hreðu*, ezek azonban feltehetőleg későbbi szerzők rekonstrukciói az 1200-as évek elejéről.

²⁸ Grímr vagy megfelelő helyet keresett az Alþingi számára, vagy az azon való részvétellel igyekezte rávenni az ország lakóit.

²⁹ Mai skandináv nyelveken a pénz általános megnevezése a *penningr* szóból ered, amely egy változó értékű pénzérme volt. A sagák leírásai alapján a *hofok*at egyesek pogány templom-épületeknek gondolják, efféle különálló szentélyeknek azonban Izlandon eddig nem találtak nyomát. Feltehetőleg a goðik ívócsarnokait érthetjük alattuk, amelyek a bennük tartott áldozatok során szent térként szolgáltak.

³⁰ Délnyugat-Izlandon, az Öxará folyó menti Þingvelliren (Gyűlés mezeje) tartották az izlandi szabadok az országgyűlésüket. Továbbiakért lásd a bevezető tanulmányt és a 38. lábjegyzetet.

hívták, a lánya fiát meg Göndörszakállú Þorvaldrnak, aki később a keleti fjordokba ment, és ott rágyújtotta a fivérére, Gunarra a házát. Így mondta Hallr Órækjusun. A meggyilkolt embert Kolrnak hívták. A szakadékot, ahol a maradványokat találták, azóta Kolsgjának (Kol-szurdok) nevezik, és utána kapta ezt a nevet. A föld ezután köztulajdonná lett, amit az ország népe az Alþingi számára tartott fenn. Azért közös ott a föld, hogy ellássa a gyűlést fával az erdőből, s hogy elég legelő legyen a lovaknak. Ezt Úlfheðinntól tudjuk.³¹

Azt is elmondták a bölcsek, hogy hatvan esztendő alatt települt be egészen Izland, úgyhogy ezután már nem volt foglalatlan föld. Nagyjából ekkoriban lett Hrafn, a honfoglaló Hængr fia, törvénymondó Úlfjótr után, és húsz nyáron át megmaradt annak.³² A Rangá (Ferde-folyó) mellékéről származott. Bölcs emberek számítása szerint ez hatvan évvel Eadmund király meggyilkolása után, és egy-két évvel Széphajú Harald halála előtt történt. Ragi fivére, Þórarinn, Kardmarkolatos Óleifr fia lett a törvénymondó Hrafn után, és ő is húsz nyáron át viselte a tisztséget. Borgarfjörðból (Borg-fjord) származott.³³

4. FEJEZET

AZ ÉVEK SZÁMÍTÁSÁRÓL

Szintén ekkoriban számították ki az ország legbölcsebb emberei, hogy az év két fele együtt 364 napból áll – ami ötvenkét hetet ad ki, vagy tizenkét harmincnapos hónapot és még négy napot annak felébe –, majd a nap járását figyelve észrevették, hogy egyre korábban kezdődik a nyár.³⁴ Ennek okát azonban senki sem tudta megmondani, vagyis hogy egy nappal több van a két évszakban, mint ami egyenlő volna a teljes hetekkel.

Volt egy Breiðafjörðbe való, Fekete Þorsteinn nevű ember, aki Hallsteinn fia volt, aki meg a honfoglaló Þórolfr Mostrarskeggé,³⁵ az anyja pedig Ósk volt, Vörös

³¹ Úlfheðinn Gunnarson 1108–1116 között volt Izland törvénymondója.

³² Nem világos, hogy Ari Úlfjótrt vagy Hrafn-t tartotta-e az első törvénymondónak, sem az, hogy Hrafn 930 körüli kinevezése előtt mennyivel alapították meg az Alþingit.

³³ Borgarfjörð valószínűleg a költő Egill Skallagrímsson apjának tanyája (Borg) után kapta a nevét.

³⁴ Az izlandiak csak két évszakot tartottak számon, a 26–26 hétből álló nyarat és telet. Az idő múlását általában telekben (és nem években) mérték. A pontos naptár igényét minden valószínűség szerint az Alþingi és a mezőgazdasági munkálatok kezdetének meghatározása váltotta ki. Az izlandi év 1 és ¼ nappal volt rövidebb a napévnél, amely 24 év alatt 30 napos eltulodást eredményezett a kettő között.

³⁵ Lefordíthatatlan ragadványnév. A norvégiai Mostr-szigetének és skegg, „szakáll” szavak összetétele, vagyis egy Mostr szigetről származó szakállas férfit jelöl. Az *Eyrbyggja sagá*ban azonban ezt a olvashatjuk: „[Þórolfr] nagy és erős ember volt, jóképű és nagyszakállú. Ezért

Þorsteinn lánya. Ez a Þorsteinn egyszer azt álmodta, hogy a Törvénykövön áll egy nagy tömeg közepén, de úgy tűnt neki, hogy míg ő ébren van, mindenki más alszik körülötte. Majd olyan volt, mintha ő aludt volna el, a többiek meg felkelnének. Ezt az álmát Ósýfr Helgason, Gellir Þorkelsson anyai nagyapja úgy értelmezte, hogy mindenki csöndben fogja hallgatni Þorsteint, míg a Törvénykőnél beszél, de hangos tetszésnyilvánítással fogadják majd a mondottakat, ha elhallgatott. Mindketten igen bölcs emberek voltak.

Amikor aztán az emberek megérkeztek a gyűlésbe, azzal a javaslattal állt elő Þorsteinn a Törvénykőnél, hogy minden hetedik nyarat bővítsék ki egy héttel, és figyeljék meg, hogy ez beválik-e. És úgy lett, ahogy Ósýfr értelmezte az álmot: mindenki ráébredt a javaslat helyességére, amit rögvest törvénné tettek Hold Þorkell és más bölcs férfiak tanácsára.³⁶

Helyesen számolva 365 nappól áll minden esztendő, ha nem szökőévről van szó, mert akkor egy nappal többől; a mi számításunk szerint azonban 364 nap tesz ki egy évet. Viszont ha minden hetedik évet kibővítünk egy héttel a mi számításunk szerint, és nem adunk hozzá a másikhöz semmit, úgy a hét egymást követő év mindkettőben ugyanolyan hosszú lesz. Ha azonban két szökőév kerül a meghosszabbított évek közé, úgy a hatodik évet kell meghosszabbítani.

5. FEJEZET

A NEGYEDEKRE OSZTÁSRÓL

Nagy vizály támadt a gyűlésen Üvöltő Þórðr, a breiðarfjórðri Ijedős Óleifr fia és Oddr között, akit Tungu-Oddrnek hívtak,³⁷ és Borgarfjórðrben lakott. Oddr fia, Þorvaldr ugyanis együtt volt Tyúkász Þórirral Szendergő Ketill-fia Þorkell megégetésekor Qrnólfsdalrban (Örnólf-völgy). Üvöltő Þórðr képviselte a vádat, mivel Hersteinn, aki Szendergő Ketill fia volt, Þórunnt, az ő nővérének a lányát vette feleségül. Þórunn Helga és Gunnar lánya volt, a nővérét, Þorsteinn Egilsson feleségét, pedig Jófríðrnek hívták.

A gyűjtogatókat a borgarfjórðri gyűlésen fogták perbe, azon a helyen, amit azóta Þingnesnek (Gyűlés-fok) neveznek. Akkoriban az volt a törvény, hogy gyilkossági ügyekben az esethez legközelebb eső gyűléshelyen kellett vádat emelni. Ezek viszont úgy összeverekedtek, hogy nem lehetett megtartani a gyűlést a törvények

---

Erösszakállúnak nevezték. Einar Ól. SVEINSSON – Matthías ÞÓRÐARSON (szerk.): *Eyrbyggja saga*, Íslenzk fornrit IV, Reykjavík, Hið íslenzka fornritfélag, 1935, 13.

³⁶ Ennek röviddel Þorsteinn 960-as vízbe fulladása előtt kellett történnie. Hold Þorkell 970–984 között volt törvénytmondó.

³⁷ A Tungu-Oddr nevében található *Tunga* a Reykjadalásá és Hvíta folyók közt fekvő földnyelvet jelöli. Oddr apja, a honfoglaló Qnundr telepedett le itt.

szerint. Ott esett el Róka Þórólfr, a Völgységi Álfr fivére, Üvöltő Þórðr oldalán. A pert később átvitték az Alþingire, ahol megint csak összecsaptak. Akkor Oddr csapatából estek el többen; majd száműzték Tyúkász Þóirt, akit később meggyilkoltak több más gyújtogatóval együtt.

Üvöltő Þórðr valamivel ezután beszédet tartott a Törvénykőnél, és elmondta, hogy milyen szerencsétlen dolog gyilkosságok vagy egyéb sérelmek miatt ismeretlen gyűlésekbe járnia az embereknek, hogy mi minden hátráltatta, míg az ügyében törvényt tettek, és hogy sorra fogják felütni a fejüket a nehézségek mindaddig, míg helyre nem teszik a törvényt.

Az országot ekkor negyedekre osztották úgy, hogy minden negyedben három gyűléshely legyen, s az egy gyűlésbe tartozók maguk tárgyalhassák a pereiket. Egyedül az északi negyedben lett négy gyűlés kijelölve, mert máshogy nem tudtak megegyezni. Az Eyjafjörðrtől északra élők nem voltak hajlandók az ottani gyűlésbe menni, ahogy a Skagafjörðrtől (Partfok-fjord) nyugatra élők sem amoda.³⁸ Ellenben ugyanannyi bírót és törvényhozót kellett kinevezni ebből a negyedből is, mint a többiből.³⁹ A negyedgyűléseket [*ffórðungþing*] később állították fel.⁴⁰ Így mondta el ezt nekünk a törvénymondó Úlfheðinn Gunnarsson.

Ragi fivére, Þórarinn után Hold Þorkell, Þorsteinn Ingólfsson fia volt a törvénymondó tizenöt nyáron keresztül; utána meg a Ljósavatn (Fényes-tó) partjáról származó Þorgeirr Þorkelsson tizenhét nyáron át.⁴¹

³⁸ Ez a 965 körüli reform több változást is hozott az Alþingi működésébe. A tavaszi gyűlések [*várþing*] számának rögzítésével az ország godijainak száma 36-ról 48-ra nőtt. A gyűléseken három-három godi elnökölt, a déli, nyugati és keleti negyedekből pedig kilenc új törzsfő került a bírói testületbe, hogy kiegyensúlyozzák a negyedik északi gyűléshely által okozott egyenlőtlen képviselést. A 4–7 napig tartó tavaszi gyűléseket a nyár negyedik-hatodik hetében, vagyis májusban tartották. Az Alþingin négy, 36 főből álló negyedbírótságot állítottak fel, amelyek elsőfokú bíróságként szolgáltak, illetve a tavaszi gyűlések fellebbezési ügyeit tárgyalták.

³⁹ A Bírói testület (*Lögretta*) 36 (később 48) godiból, azok két-két tanácsadójából, a törvénymondókból, később a püspökökből tevődött össze. Évenkénti üléseiken törvényeket hoztak, módosítottak és értelmeztek, továbbá ez a testület választotta a törvénymondót, és látta el az izlandi külügyeket.

⁴⁰ A negyedgyűlésekről nem sokat tudni. Feltehetőleg a különböző tavaszi gyűlésekbe tartozó emberek közötti ügyekben szolgált pártatlan, nem rendszeresen összeülő bíróságként.

⁴¹ A *Landnámabók* (ÍF I, 47) szerint Hold Þorkell „*olyan tiszta életet élt, mint a legjobb keresztények*”, és halálos ágyán arra az istenre bízta magát, aki „*a Napot teremtette*.” A kereszténység törvénybevételekor a fia, Þormóðr volt az Alþingit szentesítő allsherjargoði, a törvénymondói tisztségben őt követő – és a kereszténység felvételében központi szerepet betöltő – Þorgeirrnak pedig másod-unokatestvére volt. Ehhez kapcsolódóan lásd a 7. fejezetet!

6. FEJEZET

GRÖNLAND BETELEPÜLÉSÉRŐL

A Grönlandnak (Zöldföld) nevezett országot Izlandról fedezték fel és telepítették be.⁴²

Egy Breiðafjörðrba való, Vörös Eiríkr nevezetű ember hajózott ki oda, és vette birtokba azt a földet, amit azóta Eiríksfjörðnek (Erik-fjord) hívnak. Grönlandnak nevezte el az országot, mondván, hogy szívesen költöznek majd oda az emberek, ha jó nevet visel a vidék.⁴³ Az ország keleti és nyugati felén egyaránt emberek nyomaira bukkantak: bőrcsónakok darabjaira és kőszerszámokra, amiből tudni lehet, hogy ugyanaz a nép haladt át ott, mint ami Vínlandot (Borföld) lakja,⁴⁴ és amit a grönlandiak skrælingnek neveznek.⁴⁵ Eiríkr tizennégy vagy tizenöt évvel a kereszténység Izlandra jötte előtt kezdte meg a honfoglalást, aszerint, amit Þorkell Gellissonnak mondott Grönlandon egy Vörös Eiríkkal tartó ember.

⁴² Grönlandot először IX. Leó pápa 1053-as, Adalbert brémai érseknek címzett levele (*DII*, 18), majd Brémai Ádám (*IV:36*) és a *Historia Norwegie* (*HN* 3–4) említi. Ari adja felfedezésének és betelepülésének első izlandi forrását, amelyről a *Landnámabók*ban, az *Eiríks saga rauðá*ban és a *Grænlandinga sagá*ban hosszabb leírás olvasható. SCHMEIDLER, Bernhard (szerk.): *Adamus Bremensis: Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum: Monumenta Germaniae Historica. Scriptores Rerum Germanicarum in usum scholarum*, Hannover & Leipzig, Hahnsche Buchhandlung, 1917.

⁴³ Brémai Ádám szerint (*IV:36*) Grönland a szigetet körülvevő tenger színéről, illetve a sós tengervíztől zöldes árnyalatú, itt élő emberekről kapta a nevét.

⁴⁴ Vínland óizlandi nyelven először itt kerül említésre. Brémai Ádám (*IV:38*) és a sagák szerint Vínland az itt termő vadszőlő (*vínber*) után kapta a nevét, míg mások a *vin* (gen. *vinjar*), „rét, legelő” szóval hozzák összefüggésbe. Feltehetőleg a Labrador-félsziget délkeleti vagy Új-Fundland északi részét érthetjük alatta (ez utóbbi helyen, L’Anse-aux-Meadows közelében, egy nyolc tőzegházból álló óészaki település maradványait tárták fel 1960-ban). Az utolsó történelmi adattal az izlandi évkönyvek szolgálnak, amelyek szerint 1121-ben Eiríkr püspök kihajózott Grönlandról, hogy felkeresse az addigra feledésbe merült Vínlandot, feltehetőleg missziós szándékkal.

⁴⁵ A *Skræling(jar)* etimológiája bizonytalan, talán a norvég dialektusban élő *skræla*, „kiáltani” vagy az izlandi *skrælna*, „összeaszik, kiszárad” szavakkal áll kapcsolatban. Kétségtelenül becsmérő értelemmel bír, elég összevetni a modern norvég *skræling*, „nyápic, hitvány” vagy az izlandi *skrælingi*, „barbár” kifejezésekkel. Az *Eiríks saga rauða* és a *Grænlandinga saga* a vínlandi bennszülöttekre (*ÍF* IV, 228–230; 256; 261–264), míg a *Historia Norwegie* a grönlandiakra (*HN* 3) használja, anélkül, hogy különbséget tenne az indiánok és inukok között. Az Ari által említett emberi nyomok a korai inuit Dorset-kultúrára utalnak, amelynek tagjai Kr. e. 700–Kr. u. 200 között telepedtek le Grönland keleti és nyugati partjain. A hátrahagyott tárgyak mindenesetre érdekes irodalmi párhuzamot mutatnak az első fejezetben leírt izlandi eseményekkel.

7. FEJEZET

ARRÓL, HOGY MIKÉNT JÖTT A KERESZTÉNYSÉG IZLANDRA

Óláfr rex [király], aki Tryggvi, aki Óláfr, aki Széphajú Haraldr fia volt, hozta el a kereszténységet Norvégiába és Izlandra.⁴⁶

Egy Pangbrandr nevű papot küldött ide, aki hirdette a kereszténységet a népnek, és mindenkit megkeresztelt, aki elfogadta a hitet.⁴⁷ A Partvidéki Hallr Þorsteinsson pedig korán megkereszteltette magát, ahogy a Þjórsárdali (Borjú-völgy) Hjalti Skeggjason és Fehér Gizurr Teitsson is, aki a mosfelli Ketilbjörn unokája volt, és rajtuk kívül még sok más törzsfő hasonlóan tett.⁴⁸ Többen voltak azonban, akik a kereszténység ellen szólaltak fel, és visszautasították a hitet. Amikor egy vagy két esztendeje volt itt Pangbrandr, elhagyta az országot, és megölt két vagy három őt gyalázó embert.⁴⁹ Miután keletre ért, beszámolt Óláfr királynak mindarról, ami megesett vele, és azt mondta, semmi esélye még annak, hogy a kereszténységet felvegyék Izlandon. Erre a király igen nagy haragra gyúlt, és meg akarta öleti vagy csonkíttatni az országunkból épp ott tartózkodókat. Ugyanazon a nyáron Gizurr és Hjalti is odautaztak innét, és meggyőzték a királyt, hogy engedje szabadon a foglyokat, amikor a szavukat adták, hogy maguk fognak egy újabb próbát tenni

⁴⁶ Óláfr Tryggvason norvég király 995–999/1000 között. A hagyomány egy scilly-szigeteki remete-prófétának tulajdonítja a megkeresztelését, keresztapjának pedig Készületlen Ethelred angol királyt tartja. A – vele szemben egyébként ellenséges – Brémai Ádám (II:36) Norvégia első keresztény királyaként beszél róla, a norvég királyok 1190 körül írott története, az *Ágrip* szerint pedig uralkodásának öt éve alatt öt országot (Norvégia, Izland, Shetland, Orkney és a Feröer-szigetek) térített meg. DRISCOLL, Matthew (szerk.). *Ágrip af Nóregskonungasögum: A Twelfth-Century Synoptic History of the Kings of Norway*, London, Viking Society for Northern Research, 2008, 30. Térítői jelentőségét minden valószínűség szerint eltúlozzák a történeti források. Egyes feltevések szerint voltak, akik beszámolóikkal a szentté avatását igyekeztek elősegíteni, (pl. Oddr Snorrason). Sverrir TÓMASSON: *Formálar íslenskra sagnaritara á miðöldum*. Rannsókn bókmenntahefðar, Reykjavík, Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, 1988, 273–276.

⁴⁷ A fríz vagy szász származású Pangbrandr térítőúttjáról a *Kristni saga* 7–8. fejezetében és a *Njáls sagá*bán olvashatunk többet. VERESS Dávid: „Kristni saga. A kereszténység története”. In *Vallástudományi Szemle*, XI, 2015/1, 61–65.

⁴⁸ Hallr Hrollaugrtól eredeztette magát, és leszármazottai között találjuk Magnús püspököt, Szent Jönt, Tanult Sæmundrt, Arit és a Sturlungokat. A *Hungrvaka* szerint Ísleifr püspök apja, Fehér Gizurr volt az, aki „*Izlandra hozta a kereszténységet*”. Ásdís EGILSDÓTTIR (szerk.): *Biskupa sögur* II, Íslenzk fornrit XVI, Reykjavík, Hið íslenzka fornritafélag, 2003, 6. Hjalti Skeggjason Gizurr lányát, Vilborgot vette feleségül, később pedig Szt. Óláfr Haraldsson svédországi követe lett. Snorri STURLUSON: *Heimskringla I–III*, Íslenzk fornrit XXVI–XXVIII, Szerk. Bjarni Aðalbjarnarson, Reykjavík, Hið íslenzka fornritafélag, 1941–1951, II:77, 86–112.

⁴⁹ Theodoricus szerint „*majdnem két évig*”, míg a *Kristni saga* szerint három évig volt Pangbrandr Izlandon, mialatt többeket megölt.

a kereszténység felvetetésére, és azt mondták, nem is várnak mást, mint hogy sikerrel fognak járni.

A következő nyáron elhajóztak keletről egy Pormóðr nevű pappal,⁵⁰ és amikor tíz hét telt el a nyárból, a Vestmannaeyjarhoz (Nyugatiak-szigete) értek, és minden tekintetben jó útjuk volt.⁵¹ Teitr azt mondta, hogy olyasvalakitől hallotta ezt, aki maga is velük volt. Az előző nyáron törvénné tették, hogy a nyár tizedik hetében kezdődjön az Alpingi, míg korábban egy héttel hamarabb gyűltek össze.⁵² Gizurrék rögvest átkeltek a szárazföldre, útnak indultak a gyűlésbe, és meggyőzték Hjaltit, hogy maradjon hátra Laugardalrban (Mosó-völgy) tizenkét emberrel, mivel az előző nyáron részleges száműzésre ítélték istenkáromlásért, vagyis amiért elszavalta a Törvénykőnél ezt a kis verset:

*Istenekre csaholni ki gondolna,
de Freyja mintha szuka volna.*⁵³

Gizurrék azonban továbbmentek, míg az Qlfossvatn (Ölfus-tó) melletti Vellankatla (Bogyogó-katlan) nevű helyre nem értek; onnan meg a gyűlésbe üzentek, hogy minden támogatójuk [*fulltingsmenn*] jöjjön elébük, mert úgy hallották, hogy elleniek erővel akarják őket visszatartani a gyűlés mezejétől. Mielőtt továbbindultak volna, Hjalti és a többi hátrahagyott ember lóháton érkezett közéjük. Ezután a gyűlésbe vágtattak, és rokonaik eléjük jöttek barátaikkal együtt, ahogyan kérték. A pogányok ekkor összecsdültek teljes fegyverzetben, és olyan közel voltak a harchoz, hogy senki sem tudta megmondani, mi lesz a dologból.

Másnap Gizurr és Hjalti bejelentette ügyét [*erendi sín*] a Törvénykőnél; és azt mondják, különösen jól beszéltek. Erre viszont az emberek sorra tanúkat neveztek meg, és mind a keresztény, mind a pogány fél a másiktól különböző törvény alá vetette magát, majd otthagyták a Törvénykövet.

Ekkor a keresztények megkérték Partvidéki Hallrt, hogy mondja fel a kereszténységgel járó törvényeket, aki azonban kimentette magát, és megegyezett a törvénytmondó Þorgeirrel, hogy ő mondja fel helyette azokat – pedig ekkor még

⁵⁰ Pormóðr (vagy Thermo) más leírásokban is előkerül, de csak Theodoricusnál kap kiemelt szerepet, aki a kereszténység izlandi felvételét inkább az ő prédikációinak, mintsem Gizurrék diplomatikus tárgyalásának tulajdonítja.

⁵¹ *Vestmaðr*: nyugati (ember), vagyis brit-szigeteki, kiváltképp ír. A sziget az itt megölt írek után kapta a nevét.

⁵² Ennek két oka lehet: vagy az időeltolódás, vagy az a szándék, hogy a távoli vidékeken élő pogányok is időben a perdöntő gyűlésbe tudjanak érni.

⁵³ „*Vil ek eigi goð geyja / grey þykki mér Freyja.*” Oddr Snorrason változata és az *Óláfs saga Tryggvasonar en mesta* még két sort illeszt a vershez: „*æ mun annat tveggja / Óðinn grey eða Freyja*” (Döntse el, kinek van fortélyá, / melyik a kutya: Óðinn vagy Freyja).

pogány volt.⁵⁴ Később, amikor mindenki visszatért a maga hajlékába [*búðir*], Þorgeirr leheveredett, fejére borította köpenyét, és ott feküdt egész nap és a rákövetkező éjjel egy szót sem szólva.⁵⁵ Másnap reggel felkelt, és megüzente, hogy mindenki jöjjön a Törvényköhöz.

Mikor a nép összegyűlt, hozzáfogott a beszédéhez, és azt mondta, hogy szerinte nem sok jó származna abból, ha külön törvények alatt élnének az országban. Sokféleképp próbálta meggyőzni őket arról, hogy ezt nem volna szabad hagyniuk, és azt mondta, olyan viszály támadna ebből, ami biztosan háborúszághoz vezetne az emberek között, és romba döntené az országot. Arról is beszélt, miként békétlenkedett és csatározott egymással hosszú időn át a norvég és dán király, míg népeik békét nem kötöttek akarataik ellenére. Ez a döntés pedig olyan jónak bizonyult, hogy nemsokára ajándékokat kezdett küldeni egymásnak a két király, és békében éltek egész életükben.⁵⁶

„Most pedig azt javaslom,” mondta, „hogy ne engedjük azoknak, akik a leginkább egymásnak akarnak esni, hanem járjunk közben köztük úgy, hogy mindkét fél kapjon valamit, de ugyanaz legyen mindnyájunk törvénye és vallása [*síð*]. Mert be fog bizonyosodni: ha megbontjuk a törvényt, a békét is megbontjuk vele.”

Beszéde végén mindkét fél beleegyezett, hogy közös törvényüknek kell lennie, mégpedig annak, amit Þorgeirr hirdet ki. Ezután törvénné tették, hogy mindenki legyen kereszténnyé, és aki még nem volt megkeresztelve az országban, keresztelkedjen meg; de a régi törvények maradjanak érvényben a gyermekek kitételét és a lóhúsevést illetően.⁵⁷ Az emberek tovább áldozhatnak [*blóta*] titokban, ha úgy

⁵⁴ A *megegyezett*nek fordított „keypti at” éppúgy utalhat a törvénymondói tisztséggel járó fizetésre (240 rőf gyapjú háziszőttés és a peres ügyek során kiszabott bírságok fele), mint megvesztegetésre. Oddr Snorrason változatában Þorgeirr azonnal kihirdeti a keresztény törvényt fél márkáért cserébe; az *Óláfs saga Tryggvassonar en mesta* Hallrra hagyja a legfontosabb kitételek rögzítését az általa fizetett félszáz ezüst fejében; a *Kristni sagában* Þorgeirrnek ugyanekkora összegért „mindkét törvényt” fel kell mondania; míg a *Njáls sagában* három márká üti a törvénymondó markát.

⁵⁵ Különböző vélekedések vannak arról, mit csinálhatott Þorgeirr a köpenye alatt. Björn M. Ólsen szerint másnapi beszédét fogalmazgatta, Sigurður Nordal meglátásában azért maradt ébren, hogy „*belső hangjára figyeljen*”, Jan de Vries és Jón Hnefill Aðalsteinsson pedig egy ősi, sámánisztikus ritust vél felfedezni a leírásban. Björn M. ÓLSEN: *Um kristnitökuna árið 1000 og tildrög hennar*. Reykjavík, Hinu Íslenska Bókmenntafjelagi, 1900, 103.; Sigurður NORDAL: *Icelandic Culture*, Ford. Vilhjálmur T. Bjarnar, New York, Ithaca, 1990, 178.; DE VRIES, Jan: „Ein Problem in der Bekehrungsgeschichte Islands”. *Zeitschrift für deutsches Altertum*, LXXXIX, 1958/1959, 75–82.; JÓN HNEFILL AÐALSTEINSSON: *Under the Cloak: A Pagan Ritual Turning Point in the Conversion of Iceland*. Reykjavík, University of Iceland Press, 1999, 103–123.

⁵⁶ A két király azonosítására tett kísérletek sikertelenné bizonyultak.

⁵⁷ A sagák gyakran társítják – a feltehetőleg népességszabályozó szerepet betöltő – gyermekek kitételét (*barnaútburð*) a pogány korral. A lóhúsevés (*hrossakjötsát*) elleni későbbi intézkedések

kívánják, de részleges száműzetés sújtsa azt, aki ellen tanúkat állítanak. Néhány év múltán e pogány kiteleek a többihez hasonlóan eltöröltettek.⁵⁸

Teitr mondta el nekünk annak sorát, hogy miként jött a kereszténység Izlandra. Sæmundr pap szerint Óláfr Tryggvason ugyanezen a nyáron esett el, mikor a dán király, Sveinn Haraldsson, a svéd Óláfr király, az uppsalai Eiríkr fia, és Eiríkr Hákonarson, a későbbi norvég jarl ellen harcolt. A bevett időszámítás [*alþýðu tali*] szerint ez százharminc évvel Eadmund meggyilkolása és ezer esztendővel Krisztus születése után történt.

8. FEJEZET

A KÜLHONI PÜSPÖKÖKRŐL

Az Izlandon megfordult idegen püspökök nevei a következők voltak, amint azt Teitr számba vette: Friðrekr a pogány korban jött ide, emezek pedig később: az Írástudó [*inn bókvísi*] Bjarnharðr öt évig volt itt, Kolr néhány évig, Hrödólftr tizenkilenc évig, az Ír Jóhan néhány évig, Bjarnharðr tizenkilenc évig, Heinrekr két évig.⁵⁹

Őt olyan is megfordult itt, akik püspöknek mondták magukat: Qrnolfr, Goðiskolkr és három örmény [*ermskir*]: Petrus, Abrahám és Stephánus.⁶⁰

---

ugyan magyarázhatók a lóáldozatot magában foglaló pogány rítusokkal, de a tilalom széleskörű volt, és nem korlátozódott Skandináviára.

⁵⁸ Erre 1016 körül került sor, Szt. Óláfr uralkodása alatt. *ÍF XXVII*, 77.

⁵⁹ Egyes feltételezések szerint Adalag brémai érsek küldte Friðrekr Izlandra, míg mások úgy vélik, hogy keleti keresztény tanokat hirdetett. Sigurður LÍNDAL: „Upphaf kristni og kirkju”. In Uð. (szerk.): *Saga Íslands I*, Reykjavík, Bókmenntafélagið, 1974, 227–88.; Jónas GÍSLASON: „Acceptance of Christianity in Iceland in the Year 1000 (999)”. In Ahlbäck, Tore (szerk.): *Old Norse and Finnish Religions and Cultic Place-Names*. Åbo, Donner Institute for Research in Religious and Cultural History, 1990, 232–233. A *Kristni saga*, *Grettis saga*, *Vatnsdæla saga* és az *Óláfs saga Tryggvasonar en mesta* megőrzött néhány róla szóló történetet. Bjarnharðr a Szt. Óláfr udvarában szolgáló angol püspökök egyike volt, majd később Nagy Knútr (az akkor épp Dániához tartozó) Skåne püspökévé tette. Koltr valószínűleg szintén Szt. Óláfr küldte Izlandra, ahol Hallrnál élt Haukadálrban. Ő volt az első püspök, akit Skálholtban temettek el. Hrödólftr (Roðulf) megintcsak Óláfr király angol püspökei közé tartozott, és talán Libentius érsek küldte 1030 körül Izlandra, ahol a borgarfjörðri Bærban és Lundrban élt. Az angol források szerint 1050-ben tért vissza Angliába, és 1052-ben hunyt el Abingdon apátjaként. Jóhan feltehetőleg Ádám mester Johannes Scotusa (III:21, 51), aki Magdeburg püspöke volt, mielőtt 1066-ban mártírhalt halt Wendlandban vagy Mecklenburgban. Bjarnharðr püspök Zordszavú Haraldr és az őt Norvégiába küldő Adalbert érsek közti ellenségeskedés miatt került Izlandra 1047/1048-ban, és 1067-ig maradt a szigeten. Norvégiába való visszatérte után először Selje, majd Békés Óláfr idejében Bergen püspöke lett. Heinrekr valószínűleg az a lundi püspök, aki Brémai Ádám (IV:8) leírása szerint egy 1066-ban tartott tivornyán halt meg részegen.

⁶⁰ A *Grágás* és a *Hungrvaka* (*ÍF XVI*, 8–9) feltehetőleg ugyanezeket a püspököket marasztalja el. Az utóbbi szerint Ísleifrrrel egy időben működtek, és lényegesen megengedőbbek voltak

Porgeirr után a mosfelli Grímr Svertingsson lett a törvénymondó, és két éven át töltötte be a tisztséget, majd azt kérte, hogy az unokaöccse, Skapti Þóroddsson mondja fel inkább a törvényt helyette, mert ő maga rekedt volt.⁶¹ Skapti huszonhét nyáron keresztül volt törvénymondó. Ő állította fel az ötödik bíróságot és a törvényt, miszerint egyetlen gyilkos sem nevezhet meg felelősnek mást magán kívül egy gyilkosság elkövetéséért, míg korábban azok a törvények voltak itt érvényben, mint Norvégiában.⁶² Skapti idejében sok törzsfőt és hatalmasságot közösítettek ki vagy kergettek el az országból gyilkosságok vagy verekedések miatt, s ez mind az ő tekintélyének és vezetésének volt köszönhető. Ugyanabban az évben adta ki a lelkét Skapti, mint amikor Kóvér Óláfr, Haraldr fia, Goðrøðr fia, Björn fia, Széphajú Haraldr fia elesett, harminc évvel Óláfr Tryggvason halála után. A tisztségben Steinn Þorgestsson követte őt, aki három nyáron át volt törvénymondó; majd húsz nyáron keresztül Þorkell Tjörvason mondta fel a törvényt; majd Gellir Þolverksson következett kilenc nyár erejére.

---

nála. Jörgensen és Jón Jóhannesson az örmény pauliciánus dualista szekta tagjainak gondolja őket – akik tagadták Krisztus testének valódiságát, és elvetették az egyházi hierarchiát a külső istentisztelet minden formájával együtt. JÖRGENSEN, Adolf D: *Den nordiske kirkes grundlæggelse og første udvikling*, København, Selskabet for Danmarks kirkehistorie, 1874–1878, 694; JÓN JÓHANNESSON: *A History of the Old Icelandic Commonwealth*. Ford. Haraldur Bessason, Manitoba, University of Manitoba Press, 1974, 143. Magnús Már Lárusson ezzel szemben azon az állásponton áll, hogy inkább ortodox püspökök lehettek (a mai Észak-Lengyelországban található) Warmia vidékéről, ahol 1000 környékétől a 12. századig egy szláv rítus szerint működő püspökség állt fenn. Magnús Már LÁRUSSON: *On the so-called „Armenian” bishops*. Reykjavík: Heimspokideild Háskóla Íslands, 1960. Bölcs Jarosláv (1019–1054) idejében szoros kapcsolatok fűzték a keleti területeket Skandináviához, bizonyos jelek pedig ugyanebben az időben ortodox püspökök jelenlétére utalnak Norvégiában és Svédországban.

⁶¹ Skapti Þóroddsson 1004–1030 között volt Izland törvénymondója; Szt. Óláfr hozzá intézte a pogány kitételek eltörléséről szóló kérvényét. Skapti nővére, Þordís, Fehér Gizurr harmadik felesége és Ísleifr püspök anyja volt.

⁶² A többségi alapon döntő ötödik bíróság első fokon tárgyalta a jogi eljárást sértő és hamis tanúzási ügyeket, valamint fellebbezési fórumként szolgált minden olyan esetben, ahol a negyedbíróságok nem tudtak egyhangú döntésre jutni. A nyilvánosan be nem jelentett emberölés Izlandon gyilkosságnak számított, amit lényegesen súlyosabb vétségnek ítélték Vilhjálmur FINESEN (szerk.): *Grágás I-IV (GRÁGÁS)*, Odense, Odense University Press, 1974, 154–157. Ari megjegyzése szerint bevett szokás lehetett a tehetősebbek körében másokra hárítani a felelősséget egy-egy gyilkosságért, ezzel elkerülve a saját száműzetésüket.

9. FEJEZET

ÍSLEIFR PÜSPÖKRŐL

Fehér Gizurr fiát, Ísleifrt, a norvég Harald király – aki Sigurðr fia volt, aki Hálfdané, aki Fattyú Sigurðré, aki Széphajú Haraldré – uralkodásának napjaiban szentelték fel püspöknek.⁶³ Mikor a törzsfők és derék férfiak úgy találták, hogy Ísleifr messze alkalmasabb a többi papnál, akikhez akkoriban hozzá lehetett jutni az országban, sokuk hozzá küldte el a fiait tanulni, és papokká szenteltetni. Ezek közül kettőből később püspök lett: Kolr a norvégiai Víkben (Öböl) és Jóan Hólarban (Halom).⁶⁴

Ísleifrnek három fia volt; mindből rátermett törzsfő vált: Gizurr püspök, Teitr atya – aki Hallr apja volt – és Þorvaldr.⁶⁵ Teitr Haukadalrban (Sólyom-völgy) nevelkedett Hallrnál, akit mindenki az ország legjámborabb és legkiválóbb emberének tartott a világiak közt.⁶⁶ Hétéves koromban én is Hallrhoz kerültem, egy évvel Gellir Þorkelsson, az apai nagyapám és nevelőapám halála után; és tizennégy évig éltem nála.

Bölcs Gunnarr lett a törvénytmondó Gellir után, és három nyáron át töltötte be a tisztséget, majd Kolbeinn Flosason követte őt hat évig. Azon a nyáron esett el Harald rex Angliában, amikor Kolbeinn először mondta fel a törvényt.⁶⁷ Aztán Gellir másodjára is törvénytmondó lett három év erejéig; majd ismét Gunnar követette őt egy nyárig; akit meg Sighvatr Surtsson, Kolbein unokaöccse, nyolc nyáron keresztül. Ekkoriban jött vissza Sæmundr Sigfússon a déli Frakklandból (Franciaország), és később pappá szenteltette magát.⁶⁸

⁶³ Adalbert érsek 1056-ban avatta püspökké Ísleifrt. Ezt az évet Brémai Ádám (IV:36) Izland „megtérese” dátumaként adja meg, ami a számára egyet kellett jelentsen azzal, hogy az ország a hamburg-brémai érsekség fennhatósága alá került.

⁶⁴ Kolr Ísleifr unokatestvérének az unokája volt. A püspökök közül először őt szentelték fel az újonnan alapított lundí érsekségen, 1106-ban. Az 1200 nyarán tartott Alþingi szentként ismerte el.

⁶⁵ Þorvaldról mindössze annyit tudni, hogy Hraungerðrben volt törzsfő. A kivételes nyelvtelenségű Hallr Teitsson (megh. 1150) Haflíði Másson sógora volt. A *Hungrvaka* szerint bármely országban is fordult meg, mindenütt anyanyelvi szinten beszélt a helyiek nyelvét. Ugyane forrás azt írja, hogy 1149-ben püspökké szentelték, Rómából Lundbe tartva azonban hirtelen meghalt. *ÍF* XVI, 34.

⁶⁶ Snorri szerint Hallr Þórarinnsson (995/996–1089) világlátott ember volt, aki ismeretségben és üzleti kapcsolatban állt Szt. Óláfral. *ÍF* XXVI, 6–7.

⁶⁷ Vagyis Zordszavú Harald, aki az 1066-os stamford bridge-i csatában esett el, amikor a wessexi Tostig jarlall közösen megtámadta Harold Godwinsont, az utolsó angolszász uralkodót Anglia trónján.

⁶⁸ Az *Oddverja annáll* szerint Sæmundr Párizsban tanult. Izlandra való visszatérte – amit az évkönyvek 1067 és 1078 közé tesznek –, valamint külföldi tanulóévei kedvelt tárgyai az izlandi népmeséknek.

Ísleifr ötvenéves korában szentelték fel, mikor Leó septimus volt a pápa.⁶⁹ A rákövetkező telet Norvégiában töltötte, majd hazajött onnét. Skálaholtban (Erdőszín) hunyt el, püspöksége huszonnegyedik esztendejében; így mondta nekünk Teitr. Az Úr napján történt, hat éjjel Péter és Pál ünnepe után, nyolcvan évvel Óláfr Tryggvason halálát követően.⁷⁰

Ott voltam én is, együtt a nevelőapámmal, Teitrrel tizenkét éves koromban. A jó emlékezetű és igazmondó Hallr pedig, aki a saját keresztelőjére is emlékezett, azt mondta nekünk, hogy Pangbrandr keresztelte meg hároméves korában, amire egy évvel a kereszténység törvénybe vétele előtt került sor. Hallr harmincévesen építette fel a tanyáját, hatvannégy éven át élt Haukadalrban, és kilencvennégy esztendőskorában lehelte ki a lelkét Marten püspök ünnepén, az Ísleifr püspök halálát követő tizedik évben.⁷¹

10. FEJEZET

GIZURR PÜSPÖKRŐL

Gizurr püspököt, Ísleifr fiát, a nép kérésére szentelték fel püspöknek Óláfr Haraldsson király napjaiban, két évvel Ísleifr halála után. Az első évet itthon, a másodikat Gautlandban (Gótföld) töltötte. Ekkor a neve Gisrøðre változott, amit ő maga mondott el nekünk.⁷²

Markús Skeggjason lett a törvénytmondó Sighvat után, és azon a nyáron vette fel a tisztséget, amikor Gizurr püspök egy éve volt az országban; huszonnégy nyáron át végezte feladatait.⁷³ Mindazon törvénytmondók élete, akik korábban éltek, mint amíg emlékezetünk terjed, az ő elbeszélése alapján került leírásra ebben a könyvben. A bátyja, Þórarinn, az apjuk, Skeggi és más bölcs férfiak is beszéltek neki azoknak az életéről, akik túlnyúltak az emlékezetén, amint azt Bölcs Bjarnitól, az apai nagyapjuktól hallották, aki még emlékezett a törvénytmondó Þórarinnra és az őt követő hat utódjára.

Gizurr püspököt jobban szerette a népe, mint bárki mást, akiről tudjuk, hogy

⁶⁹ Valójában nem VII. Leó (936–939), hanem IX. Leó volt 1054-ben a pápa, akit egy évvel később II. Viktor követett. A *Hungrvaka* szerint Ísleifr felszentelésére 1054 pünkösdvasárnapján (május 25.) került sor.

⁷⁰ 1080. július 5.

⁷¹ A Savariában (a mai Szombathelyen) született Tours-i Szent Márton november 11-i ünnepnapján, 1089-ben.

⁷² A Gis(f)røðr név a német Gisfrid vagy Gisfred megfelelője; feltehetőleg a németek nevezték így Gizurr-t.

⁷³ Markús (megh. 1107) viselte legtovább a törvénytmondói tisztséget. Külföldi útjai során három királyhoz is írt verset: a svéd Ingi Steinkelssonhoz (1080–1111), Szt. Knútrhöz (1080–86) és a dán Eiríkr Sveinssonhoz (megh. 1103).

ebben az országban élt. A közkedveltsége, Sæmundrral közösen tartott beszédeinek meggyőző ereje és Markús törvénymondó irányítása által törvénnyé lett, hogy mindenki becsülje fel a tulajdonát, és tegyen esküt annak helytállóságáról, legyen az földben vagy ingóságban, és fizessen tizedet utána. Nagy jele ez annak, mily engedelmes volt az ország népe ezíránt az ember iránt, aki véghezvitte, hogy minden izlandi tulajdon eskü alatt felbecsültessek, beleértve a földet is, és hogy tized fizetessen utánuk, és törvényben rögzítessék, hogy ez maradjon is így mindaddig, míg Izlandot emberek lakják.

Gizurr püspök tette törvénnyé azt is, hogy a püspöki székhely Skálaholtban álljon, míg korábban sehol sem volt ilyen, és a püspökségnek adományozta a skálaholti birtokot sok más kinccsel együtt földben és mozdítható tulajdonban.⁷⁴ Mikor úgy találta, hogy a székhelyen meggazdagodott, arra adta püspöksége több mint negyedét, hogy egy helyett két püspökség legyen az országban, engedve az északiak kérésének. Először megszámláltatta a *bóndikat* az országban, és kerek 840-en voltak az Austfjörðiek negyedében (Keleti-fjordok negyede), 1200-an a Rangá mellékiek negyedében, 1080-an a Breiðafjörðiek negyedében és 1440-en az Eyjafjörðiek negyedében; de azokat, akik mentesültek a *þingadó* [*þingfararkaup*] fizetése alól, sehol sem adták hozzá ehhez az országban.⁷⁵

Úlfheðinn, Bölcs Gunnarr fia lett a törvénymondó Markús után, és kilenc nyáron át töltötte be a tisztséget, majd Bergþórr Hrafnsson lett az hat nyáron át, majd Goðmundr Þorgeirsson tizenkét nyáron keresztül. Az első nyáron, amikor Bergþórr mondta fel a törvényt, bejelentetett, hogy a következő télen egy könyvbe kell foglalni a törvényeket Hafliði Mássonnál – Hafliði, Bergþórr és más, erre kiválasztott bölcs férfiak utasítása szerint, és vezetése alatt.⁷⁶ Új rendelkezéseket kellett hozniuk a törvényben minden esetben, amikor azt jobbnak találták a régieknél. Ezeket ki kellett hirdetni a következő nyáron a Bírói testületben, és mindazt meg kellett tartani, amit nem ellenezett a többség. Ebből született a gyilkossági eljárás és más egyebek leírása a törvényekben, amit a papok felolvastak a Bírói testület előtt a következő nyáron.⁷⁷ Igen elégedett volt velük mindenki, és senki sem ellenezte őket.

Ugyanazon a nyáron, mikor Bergþórr először mondta fel a törvényt, történt az is, hogy Gizurr püspök nem jutott el a gyűlésbe a betegsége miatt. Ekkor megüzente

⁷⁴ A korábbi püspökök területi fennhatóság nélküli térítő vagy *in partibus infidelium* (hitetlenek vidékén lévő) püspökök voltak. Izland Gizurr idejében vált a középkori egyházmegyerendszer részévé.

⁷⁵ Az országgyűlésbe nem menő és meghatározott anyagi színvonal felett élő családfők kötelesek voltak állni a goðijukat kísérő emberek költségeit. Ezt az évente fizetendő (és nem túl megterhelő) összeget nevezték *þingadónak*.

⁷⁶ Erre 1117–1118 között került sor. Az első leírt törvényeket a *Hafliðaskrá* (*Hafliði tekerése*) névvel illették.

⁷⁷ A gyilkossági eljárás (*GRÁGÁS* I:144–192) meghatározza a testi sértések formáit, azok büntetését és a tárgyalásukat előkészítő jogi lépéseket.

barátainak és a törzsfőknek az Alþingin, hogy kérjék meg Þorlákr, Runólfr fiát, aki a haukadalri Hallr fivérének, Þorleikrnek volt a fia, hogy szenteltesse fel magát püspöknek.⁷⁸ Mindenki az utasításai szerint járt el, amiért korábban Gizurr maga sürgette oly erősen az ügyet. Þorlákr még a nyáron külföldre ment, és a következő nyáron felszentelt püspökként tért vissza.

Gizurr negyvenéves korában szentelték fel püspöknek, amikor Grégórius septimus volt a pápa.⁷⁹ A következő telet Dániában töltötte, majd a rákövetkező nyáron hazatért. Mikor huszonnégy éve volt püspök, éppúgy, mint az apja, Jóan Qgmundarsont szentelték fel püspöknek – elsőként a hóliari püspökség élére. Ekkor ötvennégy éves volt. Tizenkét évvel később, Gizurr püspökségének harminchatodik évében, Þorlákr szentelték fel püspöknek. Gizurr még a maga életében szenteltette fel őt a skálaholti püspökség élére. Þorlákr ekkor harminckét éves volt, Gizurr püspök pedig harminc éjjel később hunyt el Skálaholtban, a hét harmadik napján, öt [nappal] június kalendája előtt.⁸⁰

Gizurr püspök előtt obiit⁸¹ ugyanabban az évben Paschalis secundus pápa,⁸² ahogy Baldvin, Jeruzsálem királya, Arnuldus jeruzsálemi pátriárka és Philippus, a svédek királya, majd valamivel később ugyanazon nyáron Alexíus, a görögök királya, aki ekkor harmincnolcadik éve ült Miklagarðr (Konstantinápoly) trónján.⁸³ Két évvel később egy új holdciklus [*aldamót*] kezdődött.⁸⁴ Eysteinn és Sigurðr tizenhetedik éve uralkodott ekkor Norvégiában atyjuk, Magnús után, aki Óláfr

⁷⁸ Þorlákr 1118-ban szentelték fel Lundben. Habár nem tisztázott, hogy pontosan miként választották az izlandi püspököket 1150 előtt, az adott püspökök gyakran maguk nevezték ki utódaikat, még ha ezt kánonjogi előírások tiltották is. ORRI VÉSTEINSSON: *The Christianization of Iceland. Priests, Power and Social Change 1000–1300*, Oxford, Oxford University Press, 2000, 144.

⁷⁹ VII. Gergely római pápa 1073–1085 között.

⁸⁰ 1118. május 28.

⁸¹ (*lat.*) hunyt el.

⁸² II. Paszkál római pápa 1099–1118 között.

⁸³ Ez a lista feltehetőleg összefüggésben áll Fulcher de Chartres krónikájával, a *Historia Hierosolymitanával*, amely az első keresztes hadjárat történetét beszéli el. SKÅRUP, Poul: „Ari frodes dødsliste for året 1118”. In Peter Springborg, *et al.* (szerk.): *Opuscula*, VI, Hafnia: Reitzel, 1979, 18–23. Alexíus Kirjalax császárként is ismert az óészaki hagyományban, aki többek közt Jó Eiríkr és Jeruzsálemjáró Sigurðr királyok vendéglátója volt Konstantinápolyban. A svéd Philippust a 13. század közepétől említik a svéd genealógiák, valamint egy 1254 körül keletkezett izlandi forrásban is szerepel. Egy külföldi zarándokúton hunyt el, ami talán magyarázattal szolgál arra, hogy miért került fel erre a listára. Ólafía EINARSDÓTTIR: *Studier i kronologiske metode i tidlig islandsk historieskrivning*. København, 1964, 33–35.; FAULKES, Anthony. „The Earliest Icelandic Genealogies and Regnal Lists”. In *Saga-Book*, XXIX, 2005, 119.

⁸⁴ A holdciklus (más néven Metón-ciklus) 19 évből áll, amit követően a Hold fázisai a napév ugyanazon napjaira esnek. A középkorban a húsvétszámításhoz használták, amelyet a tavaszi napéjegyenlőség utáni első holdtöltét követő vasárnap tartottak.

Haraldsson fia volt. Ez – a számítások alapján – százhusz évvel Óláfr Tryggvason eleste, kétszázötven évvel Eadmund, az angolok királya meggyilkolása és ötszáz-tizenhat évvel Grégórius pápa elhunytá után történt, aki Angliába hozta a kereszténységet. Fókas császár uralkodásának második évében lehelte ki a lelkét [a pápa], a szokványos időszámítás szerint 604 évvel Krisztus születése után. Mindez 1120 esztendő tiszta összesen.

Itt végződik ez a könyv.

Az izlandi püspökök származása és nemzedékrendje

A honfoglaló Ketilbjörn, aki délen települt le felső Mosfellnél, Teitr apja volt, aki Fehér Gizurré, aki Ísleifré, az első skálaholti püspöké, aki meg Gizurr püspöké.

A honfoglaló Hrollaugr, aki Síða keleti felén, Breiðabólstaðrban települt le, Qzurr apja volt, aki Þórdísé, Síða-Hallr anyjáié. Síða-Hallr Egill apja volt, aki Þorgerðré, Jóan anyjáié. Jóan volt az első püspök Hólarban.

Auðr, a női honfoglaló, aki nyugaton települt le a breiðafjörðri Hvamrban (Völgy), Vörös Þorsteinn anyja volt. Vörös Þorsteinn Ijedős Óleifr apja volt, aki Üvöltő Þórðré, aki Hófajd Þórhildré, Lófejű Þórðr anyjáié. Lófejű Þórðr Karlsefni apja volt, aki meg Snorrié, aki Hallfríðré, Þorlákr anyjáié. Þorlákr a mostani püspök Skálaholtban Gizurr után.

A honfoglaló Vézna Helgi, aki északon telepedett le az Eyjafjörðrben Kristnesnél (Krisztus-fok), Helga apja volt, aki meg Einarr anyja. Einarr Eyjólfur Valgerðarson apja volt, aki Goðmundré, aki Eyjólfuré, aki Þorsteinné, aki Ketillé, aki Jóan után a mostani hóлари püspök.

Az Ynglingek és Breiðafjörðriek férfiági leszármazottainak nevei

1. Yngvi, a törökök királya. 2. Njörðr, a svédek királya. 3. Freyr. 4. Fjölfnir, aki Frið-Fródinál halt meg. 5. Svegðir. 6. Vanlandi. 7. Vísburr. 8. Dómaldr. 9. Dómarr. 10. Dyggvi. 11. Dagr. 12. Alrekr. 13. Agni. 14. Yngvi. 15. Jörundr. 16. Az Öreg Aun. 17. A vendilli Varjú Egill. 18. Óttarr. 19. Az uppsalai Aðils. 20. Eysteinn. 21. Yngvarr. 22. Út-Qnundr. 23. Gonoszsavú Ingjaldr. 24. Fadöntő Óláfr. 25. Fehérlábú Hálfdan, az upplandi királya. 26. Goðrøðr. 27. Óláfr. 28. Helgi. 29. Ingjaldr, Sigurðr leányának a fia, aki Szórösnadrágú Ragnarr fia volt. 30. Fehér Óleifr. 31. Vörös Þorsteinn. 32. Ijedős Óleifr, aki elsőként telepedett le közülük Izlandon. 33. Üvöltő Þórðr. 34. Eyjólfur, akit öreg korában kereszteltek meg, mikor a kereszténység Izlandra jött.

35. Þorkell. 36. Gellir, Þorkell apja – aki Brandé – és Þorgilsé, az apámé; engem pedig Arinak hívnak.

Izland korai történelmének legfontosabb évszámai

870 k.	Izland felfedezése és a honfoglalás kezdete.
927 k.	Úlfjóttr-törvények.
930 k.	Az izlandi honfoglalás vége; az Alþingi felállítása.
960 k.	A naptár kiigazítása.
965 k.	Izland felosztása országnegyedekre.
981–985	Friðrekr püspök és Világlátott Þorvaldr térítőútja.
985/986	Grönland felfedezése és betelepítése.
995/996	Stefnir térítőútja.
998/999	Þangbrandr térítőútja.
999/1000	A kereszténység felvétele Izlandon; Óláfr Tryggvason eleste.
1000 k.	Leifr Eiríksson felfedezi Vínlandot.
1004 k.	Az ötödik bíróság felállítása.
1016 k.	A pogány kitételek eltörlése a törvényekből.
1020 k.	A földilleték meghatározása.
1056	Ísleifr püspök felszentelése.
1067/1068	Ari Þorgilsson születése.
1082	Gizurr püspök kinevezése a skalaholti szék élére.
1096/1097	A tized bevezetése.
1106	Jón püspök felszentelése a hóleri szék élére.
1117–1118	A törvények leírása.
1118	Þorlákr püspök felszentelése; Gizurr halála.
1122	Ketill püspök felszentelése.

Az izlandiak könyvében említett törvénymondók nevei és hivatali idejük

Úlfjóttr	930 előtt
Hrafn Hoengsson	930–949
Þórarinn Óleifsson	950–969
Hold Þorkell	970–984
Þorgeirr Þorkelsson	985–1001
Grímr Svertingsson	1002–1003
Skapti Þóroddsson	1004–1030
Steinn Þorgestsson	1031–1033

Porkell Tjörvason	1034–1053
Gellir Þolverksson	1054–1062, 1072–1074
Gunnarr Þorgrímsson	1063–1065, 1075
Kolbeinn Flosason	1066–1071
Sighvatr Surtsson	1076–1083
Markús Skeggason	1084–1107
Úlfheðinn Gunnarsson	1108–1116
Bergþórr Hrafnsson	1117–1122
Goðmundr Þorgeirsson	1123–1134

Rövidítések

- DI* = Diplomatarium Islandicum. Jón SIGURÐSSON – Jón ÞORKELSSON (szerk.): *Diplomatarium Islandicum* I, Kaupmannahöfn: S. L. Møller, 1857.
- GRÁGÁS* = Vilhjálmur FINSÉN (szerk.): *Grágás* I-IV, Odense, Odense University Press, 1974.
- HN* = Historia Norwegie. *A History of Norway and the Passion and Miracles of the Blessed Óláfr*, Ford. Devra Kunin, London, Viking Society for Northern Research, 2001.
- ÍF* = Íslenzk Fornrít.

DISPUTA
